

5258

กลไกการปรับตัวของครัวเรือนภาคเกษตรที่มีสมาชิกทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม
: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านปากคลองบ้านโพธิ์ ตำบลคลองบ้านโพธิ์
อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

นางสาว ปทุมทิพย์ วงศ์แก้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาามนุษยศึกษามหาบัณฑิต

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2537

ISBN 974-631-029-1

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I17211657

**COPING STRATEGIES OF AGRICULTURAL HOUSEHOLDS
WHOSE MEMBERS WORK IN FACTORIES :
A CASE STUDY OF KLONG BAN PHO VILLAGE,
BAN PHO DISTRICT, CHACHEONGSAO PROVINCE**

MISS PATUMTIP VONGKAEW

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Art

Department of Sociology and Anthropology

Graduate School

Chulalongkorn University

1994

ISBN 974-631-029-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์

กลไกการปรับตัวของครัวเรือนภาคเกษตรที่มีสมาชิกทำงานในโรงงาน

อุตสาหกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านปากคลองบ้านโพธิ์ ตำบลคลอง

บ้านโพธิ์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

โดย

นางสาว ปทุมทิพย์ วงศ์แก้ว

ภาควิชา

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับเป็น ส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ กงสุวรรณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ สวาสัตถ์ญาติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

..... กรรมการ

(ดร. จันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ปทุมทิพย์ วงศ์แก้ว : กลไกการปรับตัวของครัวเรือนภาคเกษตรที่มีสมาชิกทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านปากคลองบ้านโพธิ์ ตำบลคลองบ้านโพธิ์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา (COPING STRATEGIES OF AGRICULTURAL HOUSEHOLDS WHOSE MEMBERS WORK IN FACTORIES : A CASE STUDY OF KLONG BAN PHO VILLAGE, BAN PHO DISTRICT, CHACHEONGSAO PROVINCE) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร. อมรา พงศ์คำพิชญ์, 212 หน้า. ISBN 974-631-029-1

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและรูปแบบกลไกการปรับตัวด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและศึกษาลักษณะและปัจจัยของการปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จของแรงงาน ตามทัศนะของผู้เฝ้า (Key Informants)

ขอบเขตของการศึกษา ได้ทำการศึกษาแบบกรณีศึกษาในครัวเรือน 10 ครัวเรือน จากครัวเรือนภาคเกษตรทั้งหมด 133 ครัวเรือน ในหมู่บ้านปากคลองบ้านโพธิ์ ตำบลคลองบ้านโพธิ์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้การเก็บข้อมูลแบบวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามทางมานุษยวิทยา ประกอบด้วย การเข้าสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชุมชน สัมภาษณ์ แบบเจาะลึก และศึกษาจากข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ทำให้แรงงานเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมคือ ปัจจัยตั้งต้นสังคม คือ ลักษณะงานในโรงงานอุตสาหกรรม และได้รับการยกย่องนับถือ ปัจจัยตั้งต้นเศรษฐกิจ คือ การเพิ่มรายได้ ปัจจัยผลกตั้งต้นสังคม คือ ค่านิยมต่ออาชีพทำนาของพ่อแม่และแรงงาน และลักษณะงานในท้องถิ่น ปัจจัยผลกตั้งต้นเศรษฐกิจ คือ สภาพการถือครองที่ดิน สภาพตลาดข้าวไม่แน่นอน และความต้องการแรงงานภาคเกษตรลดลง ลักษณะการปรับตัวสำเร็จของแรงงาน 6 คนคือ การมีรายได้เพิ่ม ภาวะหนี้สินลดลง ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น สถานภาพการสมรส คือเป็นโสด และเป็นครัวเรือนขนาดเล็ก ส่วนลักษณะการปรับตัวไม่สำเร็จของแรงงาน 4 คนคือ ภาวะหนี้สินเพิ่ม การเช่าที่ดิน และสถานภาพการสมรสคือ สมรส หย่า และเป็นครัวเรือนขนาดใหญ่ ปัจจัยที่ทำให้แรงงานปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จคือ การไร้ที่ดิน สถานภาพการสมรส และการมีรายได้ภายในครอบครัวต่ำ แต่มีรายจ่ายสูงกว่ารายได้

ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.....
สาขาวิชา มานุษยวิทยา.....
ปีการศึกษา 2537.....

ลายมือชื่อนิติ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C330463 : MAJOR SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY
 KEY WORD: COPING STRATEGIES / HOUSEHOLD / FACTORIES / AGRICULTURAL HOUSEHOLD
 PATUMTIP VONGKAEW : COPING STRATEGIES OF AGRICULTURAL HOUSEHOLDS
 WHOSE MEMBERS WORK IN FACTORIES : A CASE STUDY OF KLONG BAN PHO
 VILLAGE, BAN PHO DISTRICT , CHACHEONGSAO PROVINCE. THESIS ADVISOR :
 ASSO. PROF. AMARA PONGSAPICH, Ph.D. 212 pp. ISBN 974-631-029-1

The objective of the study is to study the process and coping strategies in making social and economic adjustment of agricultural workers who shifted to work in factories. The study examined factors leading to success and unsuccess adjustment of 10 factory workers. Selection of success and unsuccess cases was made by key Informants who live in the village. The study focussed on 10 factory workers selected from 133 households in Village Pak Klong Ban Pho, Tambon Klong Ban Pho, Amphoe Ban Pho, Changwat Chachoengsao. Research methodology was anthropological field study; participant observation, interview and review of related literature.

The study finds that "pulled" factors are work pattern and social pretege associated with factory work (social) , and increase income (economics). "Pushed" factors are low social value toward farm work (social), and landlessness, uncertain rice prices, and decrease demand in farm labor (economic). Six success cases are identified by increase income and decrease indebtedness, better quality of life and small family size with single or successful marial status. Four unsuccess cases are identified with landlessness, low family income with large family size; and unhappy marriage.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา..... สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
 สาขาวิชา..... มานุษยวิทยา
 ปีการศึกษา..... 2537

ลายมือชื่อนิสิต..... *[Signature]*
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *[Signature]*
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... -

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีอาจสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากมิได้รับความเมตตากรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ในการให้ความรู้ คำแนะนำ ข้อคิดเห็น และเสนอแนะแนวทางในการศึกษาวิจัย อีกทั้งตรวจทาน แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้ศึกษารูสึกซาบซึ้งในความกรุณาของอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

กราบขอบพระคุณ ดร.ฉันทนา บรรพศิริโชติ หัวหน้าภาควิชา ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ ซึ่งท่านทั้งสองได้กรุณาให้คำแนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์นี้ด้วย

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่ง สำหรับชาวบ้านทุก ๆ คนในหมู่บ้านปากคลองบ้านโพธิ์ ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ในช่วงตลอดเวลานานหลายเดือนที่ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่

คุณความดีและประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ข้าพเจ้าขอบแต่ คุณแม่ทองมาก วงศ์แก้ว มารดาที่ล่วงลับไปแล้ว และคุณพ่อประมวล วงศ์แก้ว ตลอดจนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงสุดต่อความเมตตากรุณาจากคุณพ่อเฉลิมพล-คุณแม่ชุบ ม่านโคกสูง ในการสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ และคอยเป็นกำลังใจแก่ข้าพเจ้ามาโดยตลอด และขอขอบพระคุณพี่น้องทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ จนกระทั่งถึงวันสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ปทุมทิพย์ วงศ์แก้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญรูปภาพ.....	ซ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
- ความสำคัญของปัญหา.....	1
- แนวความคิด เรื่องการปรับตัว.....	6
- ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
- วัตถุประสงค์.....	14
- สมมติฐานในการศึกษา.....	14
- ขอบเขตของการศึกษา.....	15
- วิธีการศึกษา.....	15
- ทฤษฎีและแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา.....	17
- ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา.....	18
- คำจำกัดความ.....	19
- กรอบแนวความคิด.....	20
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	22
บทที่ 2 สภาพทั่วไปด้านสังคมและเศรษฐกิจ.....	23
สภาพทางด้านสังคม.....	23
- ที่ตั้งของหมู่บ้าน.....	23
- อดีตความเป็นมาของหมู่บ้าน.....	24
- ลักษณะครอบครัว เครือญาติ และเชื้อชาติ.....	25
- ประชากร จำนวนครัวเรือน ลักษณะบ้านเรือน.....	27
- ศาสนา ความเชื่อ และประเพณี.....	29
- สภาพการศึกษาและการสาธารณสุข.....	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
- สุขภาพและอนามัย.....	35
- การติดต่อกับชุมชนอื่น.....	37
- กลุ่มสังคมในหมู่บ้าน.....	39
สภาพทางด้านเศรษฐกิจ.....	43
- การประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมของชาวบ้านในหมู่บ้าน.....	43
- รายได้รายจ่าย.....	49
- สรุปสถานการณ์ด้านรายได้และรายจ่ายของชุมชนในหมู่บ้าน.....	52
- ภาวะหนี้สิน-แหล่งเงินกู้.....	53
- ปัจจัยการผลิต.....	53
- สภาพการถือครองที่ดิน.....	54
- ช่วงเวลาการผลิตกิจกรรมของชาวบ้านในหมู่บ้าน.....	55
- เทคโนโลยีการผลิต.....	56
บทที่ 3 กระบวนการเข้าสู่อาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม.....	58
- การเก็บข้อมูล.....	58
- ประวัติแรงงาน 10 กรณีศึกษา.....	59
- สภาพแรงงานในหมู่บ้านก่อนปี พ.ศ. 2530.....	73
- การเข้าสู่แรงงานในภาคอุตสาหกรรมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530.....	76
- เหตุผลของการเข้าสู่การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม.....	77
- ปัจจัยตั้งด้านเศรษฐกิจ.....	80
- ปัจจัยตั้งด้านสังคม.....	82
- ปัจจัยผลักด้านเศรษฐกิจ.....	85
- ปัจจัยผลักด้านสังคม.....	91
บทที่ 4 การปรับตัวด้านสังคมและเศรษฐกิจของแรงงานและครัวเรือน.....	97
- การปรับตัวด้านสังคม.....	98
- ขนาดของครอบครัวและลักษณะของครอบครัว.....	98

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
- ความผูกพันในครอบครัวกับเครือญาติ.....	102
- ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน.....	105
- การช่วยเหลืองานและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน.....	106
- ค่านิยมในการอุปโภคบริโภค.....	109
- การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ.....	125
- ลักษณะงาน.....	125
- ด้านรายได้.....	129
- ฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว.....	131
บทที่ 5 การปรับตัวสำเร็จและการปรับตัวไม่สำเร็จ.....	138
- ปัจจัยที่ทำให้แรงงานมีการปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จ.....	140
- ลักษณะการปรับตัวสำเร็จของแรงงาน 6 คน.....	145
- ลักษณะการปรับตัวไม่สำเร็จของแรงงาน 4 คน.....	155
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	181
รายการอ้างอิง.....	182
ภาคผนวก.....	185
ประวัติผู้เขียน.....	198

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 สัดส่วนประชากรที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ ปี พ.ศ.2513 พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533.....	4
2 แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับแรงงาน 10 กรณีศึกษา.....	75
3 แสดงขนาดของครอบครัว สมาชิกในครอบครัวของแรงงานใน 10 ครัวเรือน.....	99
4 แสดงรายได้ของ 10 ครัวเรือน ก่อนที่สมาชิกในครัวเรือนจะเข้าไปทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม.....	132
5 แสดงรายได้ของ 10 ครัวเรือน ภายหลังจากที่มีสมาชิกในครัวเรือนเข้าไปทำงาน ในโรงงานอุตสาหกรรม.....	133
6 แสดงรายได้ของแรงงาน 10 คน ที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม.....	142
7 แสดงจำนวนที่นา และการเช่าที่นาของครัวเรือน 10 ครัวเรือนที่มีสมาชิก เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม.....	143
8 แสดงรายได้ก่อนและภายหลังจากเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมของ แรงงาน 6 คน ที่ปรับตัวสำเร็จ.....	146
9 แสดงรายจ่ายส่วนตัวของแรงงาน 6 คน ที่ปรับตัวได้สำเร็จภายหลังจาก เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม.....	148
10 แสดงภาวะหนี้สินก่อนและภายหลังจากเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ของแรงงาน 6 คน ที่ปรับได้ตัวสำเร็จ.....	150
11 แสดงขนาดของครัวเรือนของแรงงาน 10 คน และจำนวนสมาชิกที่ต้อง รับผิดชอบ.....	154
12 แสดงภาวะหนี้สินก่อนและภายหลังจากเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ของแรงงาน 4 คนที่ปรับตัวไม่สำเร็จ.....	156
13 แสดงรายได้ก่อนและภายหลังจากเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมของ แรงงาน 4 คนที่ปรับตัวไม่สำเร็จ.....	158
14 แสดงรายจ่ายส่วนตัวของแรงงานที่ปรับตัวไม่สำเร็จ 4 คน.....	159

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวความคิดของการกระทำหนึ่ง ๆ ของ TALCOTT PARSONS.....	21
2 กรอบแนวการกระทำหนึ่ง ๆ ของแรงงาน 10 คน.....	22
3 แผนที่อำเภอบ้านโพธิ์.....	195
4 แผนที่ตำบลคลองบ้านโพธิ์.....	196
5 แผนที่หมู่บ้านปากคลองบ้านโพธิ์.....	197
6 กรอบจำลองกระบวนการและรูปแบบกลไกการปรับตัวด้านสังคมและเศรษฐกิจ ของแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม	
10 กรณี ตามสมมติฐาน.....	198

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย